

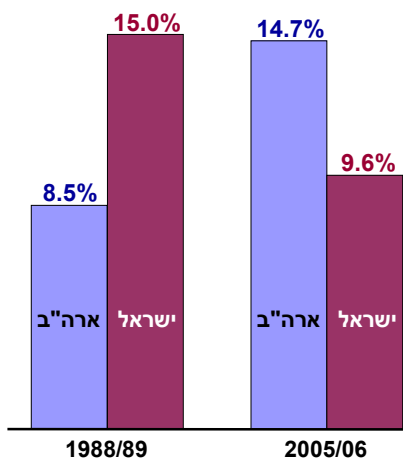
דרך שלישית לשכר הלימוד

דן בן-דוד

העלות או להוריד את שכר הלימוד באוניברסיטאות? העובדה שיש נימוקים מרכזיים שהינם נכונים בשתי העמדות הקוטביות אינה מסייעת לפתור אחת הבעיות המעמיקות את משבר האוניברסיטאות. אך ישנה דרך שלישית לפתרון הסוגיה, דרך המחברת בין האמיתות של העמדות המנוגדות ומשלבת אותן עם מרכיבים נוספים שבקושי נמצאים היום על הראדאר הציבורי.

שכר לימוד שנתי לתואר ראשון

באוניברסיטאות ציבוריות, כאחוז מהתוצר לנפש

מקור: דן בן-דוד, "ניקוי ראש: בריחת מוחות אקדמיים מישראל", 2008.
עיבוד נתונים של ות"ת ושל המרכז האמריקאי לנתוני חינוך.

לפני 20 שנה, היה שכר הלימוד לתואר ראשון באוניברסיטאות ציבוריות אמריקאיות 8.5% מהתוצר לנפש (המדד המקובל לרמת חיים). בישראל, היה שכר הלימוד אז 15% מהתוצר לנפש. מאז, התהפכו היוצרות. בשנת הלימודים 2005/2006, היחס בין שכר הלימוד לתוצר לנפש עלה בארה"ב ל-14.7% ובישראל הוא ירד ל-9.6%.

כאשר זו נקודת המבט היחידה, לא קשה להבין את הדרשה להעלות את שכר הלימוד בארץ. בנוסף, הסיכויים של בעלי תואר ראשון – לעומת מסיימי תיכון – למצוא עבודה גבוהים יותר והכנסתם גבוהה יותר. לכן, יש מן הצדק לדרוש שסטודנטים יממנו את לימודיהם.

מצד שני, ככל ששיעור המשכילים באוכלוסייה גדל, כך גם עולה היכולת הלאומית לקלוט, ליישם ולפתח שיטות יצור וניהול מתקדמות – ומוזה מרוויחה החברה כולה, גם אלה שלא הלכו ללמוד באוניברסיטה. מכאן, יש הצדקה שהחברה כולה תיקח חלק במימון הלימודים האקדמיים (וזאת, עוד לפני שלוקחים בחשבון שחלק ניכר מהעלות האקדמית היא מימון מחקר בסיסי).

אך התמונה הישראלית ייחודית במישורים נוספים. חלק מהאוכלוסייה מפסיד שנים של הכנסה בשוק העבודה כאשר הוא משרת את מדינתו. כמו כן, ככל שמתחילים ללמוד בגיל מבוגר יותר, כך גם גדלות המחויבויות האישיות שאינן מוטלות על בחור אמריקאי שלומד באוניברסיטה. לכן יש להוסיף את העובדה שמדינת ישראל מסבסדת את הלימודים של יהודים שבחרו לא לשרת – וחלק גדול מהחרדים, אף לא לעבוד.

הדרך השלישית לפתרון סוגיית שכר הלימוד משלבת מספר אינטרסים לאומיים. יש לנו עניין רב לקרב לנרטיב הישראלי שתי אוכלוסיות שיחדיו יהפכו כאן לרב בעוד דור. חייבים להפסיק את האפליה נגד ובעד (תלוי במי ותלוי במה) אזרחי ישראל החרדים והערבים ולהפוך אותם לשווים זכויות לצד שווי חובות.

כפי שנהגו האמריקאים אחרי מלחמת העולם השנייה כאשר סייעו לחיילים משוחררים בלימודים אקדמיים, כך גם צריכה לנהוג מדינת ישראל כלפי מי ששירת אותה. כל יהודי ששרת שלוש שנים בצבא וכל ערבי ששרת שלוש שנים בשירות לאומי – אפילו בשירות קהילתו – או בצבא, יהיו זכאים לשכר לימוד נמוך בצירוף הלוואות בלא ריבית בגובה שכר הלימוד ודמי המחיה במשך תקופת הלימודים.

כל אדם בריא שאינו משרת את מדינתו לא יזכה לתמיכה ציבורית כלשהי עבור לימודים כלשהם מעבר לגיל 18. אנשים אלה ישלמו את מלוא המחיר של האוניברסיטה, הישיבה או כל מוסד אחר בו יבחרו ללמוד.

זאת, ועוד. יש לנצל את העובדה שהאוניברסיטאות בישראל הינן בין הטובות בעולם ולפתוח את הלימודים בתחומים כגון ניהול, כלכלה, מדע המחשב, הנדסה, רפואה וכד' לסטודנטים מחו"ל שישלמו שכר לימוד גבוה במונחים ישראלים, אך נמוך בהשוואה לאוניברסיטאות ברמה דומה בחו"ל.

היות וקשה להפריז בחשיבות היכולת לקרוא ולהתבטא באנגלית בתחומים אלה, הסטודנטים הישראליים יצאו מוכנים יותר לשוק העבודה הגלובלי בזמן שזרים רבים יחזרו הביתה עם היכרות של ישראל צעירה, תוססת ואנושית שאינה מצליחה לחדור אל התקשורת הבינלאומית.

הבעיה היא שגם עם הדרך השלישית הגיונית והוגנת, אין לה כל סיכוי להתקבל בשיטת הממשל הקיימת. חוסר היציבות המבנית, התמריצים להתנהלות סקטוריאלית במקום לאומית, העידוד המובנה לשרים לפעול למען עצמם ונגד ראש ממשלתם (ללא קשר לאדם העומד בראש) – כל אלה מונעים מממשלות ישראל לגבש ולאמץ אסטרטגיות ארוכות טווח בתחומים רבים, אפילו קיומיים.